

№ 15/1963.

Å l a n d s l a n d s k a p s s t y r e l -
s e s framställning till Ålands landsting
med förslag till landskapslag om tillämpning
av vattenlagen i landskapet Åland.

Den 19 maj 1961 utfärdades i riket en vattenlag, som ersätter lagen om vattenrätten av den 23 juli 1902. Omfattande kommittéarbeten har föregått lagens antagande. Sålunda publicerades ett mycket omfattande betänkande år 1939 av en vattenrättslagskommitté, som arbetat med hovrättsrådet Edvard Hällfors såsom ordförande (Kom.bet. 3/39). Kommitténs förslag granskades av professor Kyösti Haataja, varefter ett förslag till proposition uppgjordes, som underkastades granskning i högsta domstolen, högsta förvaltningsdomstolen och vissa myndigheter och organisationer. Sedan de inbegärda utlåtandena inkommit fann man år 1948, att en fullständig omarbetning av förslaget var nödvändig, varefter en ny kommitté med justitierådet Matti Piipponen tillsattes för detta ändamål (vattenlagskommittén). Det av regeringen till riksdagen avlåtna förslaget (prop. 64/59) bygger på vattenlagskommitténs förslag.

En redogörelse för den nya vattenlagens innehåll blir med nödvändighet, även om den är helt summarisk, mycket omfattande. Här må därför endast intagas ett citat ur regeringens ovannämnda proposition, gällande de allmänna stadgandena i vattenlagens 1 kap.:

"Förslaget inledes med vissa definitioner, vilka äro av betydelse vid tillämpningen av lagens stadganden. Vattenområden äro enligt förslaget vattendrag, s.k. mindre vatten samt saltsjön (1:1-3). Med grundvatten förstås vatten i mark- eller berggrund. Denna definition motsvarar ej fullständigt det tekniska grundervatten-begreppet, utan är vidare, ty den omfattar även sjunkvatten, kapillärsvatten m.fl. markvatten. Grundvatten är emellertid en i språket vedertagen benämning och dess användande i förslaget motsvarar även det förhållande, att behovet av stadganden egentligen betingas av tillgodogörande och skyddande av markvatten, som i teknisk mening hänföres till grundvatten.

För tillämpning av stadgandena om kungsådra måste det bl.a. anses vara av vikt, att i förslaget ingår en definition om gränsen mellan älv och bäck. Definitionen motsvarar en här av ålder tillämpad grundsats, att vattendrag med rinnande vatten, som kan befaras roende, anses för älv. Emedan denna definition emellertid ej i alla avseenden är tillämplig, och då det kan vara ändamålsenligt, att ett trängre, men till sin vattenmängd ansenligt vattendrag med rinnande vatten betraktas såsom älv, skulle enligt förslaget emellertid vattendrag, vari medelavrinningen är minst 2 m^3 i sekunden, alltid anses vara älv (1:5).

I förslaget ingår även en bestämning om gränsen för vattenområde mot

land. Enligt bestämmningen anses såsom gräns, liksom härintills, strandlinjen enligt medelvattenstånd. Har vattenståndet genom sänkning av sjö eller annan åtgärd varaktigt förändrats, bestämmes gränsen enligt vattenståndet efter förändringen. Med medelvattenstånd avses i stadgandet medelvärdet av vattenståndet enligt observationer under en längre tid, vilket medelvärde såsom sådant blott är ett matematiskt fastställt tal. Det motsvarar ej alltid vattenståndet, i vattendraget under största delen av året. Till följd härav kan även område utanför sagda gräns långa tider vara täckt av vatten. I rättslig mening är då ett dylikt område av vatten täckt mark, översvämningssområde. Då det i fråga om allmännyttjande ej är möjligt att fordra ett noggrant iakttagande av gränsen mellan vattenområde och land, har i förslaget intagits ett stadgande därom, att vad i lagen stadgats om envar tillkommande befogenhet att befara vattendrag och däri flotta virke samt utöva annat allmännyttjande gäller ock område utanför ovan nämnd gräns, där det är täckt av vatten.

I förslaget har intagits stadganden om ägares av vattenområde rätt till vattnet på området, varom stadganden saknas i gällande lag (1:8). Enligt stadgandena äges vattnet i vattencistern samt brunn och annans vattentäkt av den, som inrättningen tillhör. I källa och konstgjord damm tillhör vattnet likaså ägaren till grunden. I dessa fall råder nämligen bäckenets ägare så varaktigt över vattnet, att man kan tala om äganderätt till själva vattenmaterien. I enlighet med den av ålder omfattade principen ingår i förslaget tillika ett stadgande, att annat öppet vatten och grundvatten icke äges av någon, utan att den, som vatten- eller jordområdet tillhör, råder över sådant vatten.

De allmänna inskränkningarna i nyttjande av vatten hava sin grund i tre principer, som redan uttalas i gällande vattenrättslag. Dessa principer ingå i stadgandena om förbud att stänga farled samt att ändra och förörena vattendrag. De två sistnämnda förbuden hava i förslaget i tillämpligt avseende utsträckts att gälla även grundvatten.

I stadgandena om farled ingå även bestämmelser om öppenställande av kungsådra (1:12). Kungsådras bredd och läge skulle i huvudsak motsvara, vad för närvarande gäller. Kungsådra, som omfattar en tredjedel av vattendragets bredd, där det är djupast, för vattnets fria lopp, samfärdsel, virkesflottning samt fiskens vandring, skulle finnas i älv, men däremot ej i bäck. Då i vattendrag allmänt idkas samfärdsel eller flottning, skulle kungsådras bredd dock vara minst sju meter.

Med älv likställas i förslaget sund och trängre led i sjö eller saltsjön, vari sjöfart eller virkesflottning regelbundet bedrives eller som fisken huvudsakligen använder för sin vandring. Förbudet att stänga

kungsådra är ej lika ovillkorligt som i gällande lag. Kungsådra skulle emellertid icke få, såframt därtill ej erhållits vederbörligt tillstånd eller annat följer av stadgandena i lagen, genom byggande stängas eller inskränkas eller anstalt eller annat tillfälligt hinder däri utsättas, som försvårar dess begagnande (1:12).

Till stadgandena om vattenleder hänföres, liksom i gällande lag, även stadgandena om allmän farled och flottled (1:14). Om förbud att stänga dessa leder skulle gälla, vad om kungsådra stadgas. Då ej av gällande lag tydligt framgår, vad enligt lagen skall anses vara farled eller flottled, som skall hållas öppen, har man velat i förslagets vederbörande kapitel särskilt ordna frågan.

Förbudet att företaga ändring i vattendrag är ej heller ovillkorligt. Det avser att förhindra vidtagande utan därtill berättigande stadgande eller särskilt meddelat tillstånd av åtgärd, varav följer i vattendraget eller marken skadlig påföljd för enskilt eller allmänt intresse (1:15). Orsakande av påföljd med avseende å allmänt intresse angives alltså här, med avvikelse från gällande lag, uttryckligen såsom en olovlig ändring av vattendrag. Förbudet avser emellertid ej åtgärd, varav kan följa skada eller olägenhet endast för enskild såframt denna samtyckt till åtgärden. Såsom ändring av vattendrag anses ej heller enligt förslaget hämtande av husbehovsvatten ur vattendrag i en omfattning, som motsvarar skäligt behov (1:16).

På sätt tidigare nämnts, har i förslaget även intagits ett motsvarande förbud för skyddande av grundvatten. Stadgandet gäller även annat företag än företag för upphämtande av grundvatten, såvitt därav följer i stadgandet avsedd försämring av tillgången till grundvatten. Ej heller detta förbud gäller upphämtande av vatten för husbehov och anläggande av härför erforderlig brunn (1:18).

Särskild uppmärksamhet har vid lagförslagets uppgörande ägnats vattnets skyddande mot förorening genom avloppsvatten och andra ämnen, som utkomma i vatten. I förslaget förbjödes vidtagande utan tillstånd av åtgärd, som orsakar förorening av vattendrag. Såsom dylik åtgärd anses utsläppande av orenlighet, avfall, vätska, gas, bark eller annat dylikt ämne i vattendrag sålunda, att härav antingen medelbart eller under dess fortgång orsakas menlig uppgrundning av vattendrag, skadlig förändring av vattnets beskaffenhet, uppenbar skada för fiskstammen, avsevärd minskning av omgivningens trivsel, våda för hälsan eller annat med dem jämförbart intrång i allmänt eller enskilt intresse. Förbudet gäller även uppläggande av ovan avsedda ämnen på isen eller så nära vattendragets strand, att de kunna utkomma i vattnet och orsaka menliga påföljder av anförd beskaffen-

het (1:19). Ej heller s.k. mindrevatten skulle få förorenas genom dylika åtgärder, såframt föroreningen medför menliga påföljder för allmänt eller annans enskilda intresse (1:20). För skyddande av grundvatten har åter i förslaget intagits ett stadgande därom, att ovan nämnda ämnen ej få uppläggas eller ledas till sådant ställe, att grundvattnet på annans fastighet till följd därav blir hälsovådligt eller obrukbart för ändamål, vartill det eljest kunde nyttjas, eller att åtgärden genom försämring av grundvattnets beskaffenhet eljest avsevärt förnärmar allmänt eller enskilt intresse (1:22).

För ordnande av vattnets skyddande inom gränserna för ett vidsträckt område kan det visa sig behövt att för något vattendrag eller område meddela strängare eller lindrigare bestämmelser, än ovan avses. I förslaget har intagits bestämmelser om meddelande av sådana föreskrifter i fråga om såväl vattendrag som grundvatten (1:21 o. 1:22 2 mom.).

Sakenliga i förväg vidtagna åtgärder samt beaktande av omständigheter, som hänföra sig till förhindrande av förorening av vattendrag bilda redan vid övervägande av inrättningens läge grunden för ett rationellt skyddande av vattnen. Därjämte måste myndigheterna, för att kunna utöva tillsyn över vattendragens och grundvattnets tillstånd, få erforderliga förhandsuppgifter om inrättningar, som förorena vatten. I detta syfte har i förslaget intagits ett stadgande, enligt vilket medelst förordning kan stadgas, att viss inrättning för industriell eller därmed jämförlig verksamhet, som orsakar förorening av vattendrag, ej får anläggas med mindre i förordningen stadgade åtgärder vidtagas för förhindrande av vattnets förorening eller såframt dylika allmänna bestämmelser ej givits, utan att i tillståndsförfarande enligt denna lag vattendomstolens utslag utverkas därom, huruvida och vilka åtgärder i sådant syfte böra vidtagas. Enligt lagförslaget kunde likaledes medelst förordning stadgas, att om tagande i bruk av annan än ovan avsedd inrättning, som orsakar fara för förorening av vatten, även om avledande från bebott område av avloppsvatten i vattendrag eller i marken i förväg skall anmälas hos stats- eller kommunal myndighet, som utövar tillsyn över vattendragen. Anmälan skulle emellertid ej fritaga vederbörande från att ansöka om tillstånd för avledande av avloppsvatten, såframt skyldighet därtill enligt lag eljest föreligger (1:23).

Viktiga stadganden om vattnens skyddande ingå därjämte i förslagens 9 och 10 kapitel.

I lagförslagens system äro stadgandena om förbud att stänga farled och att ändra och förorena vattendrag betydelsefulla, ty de fastställa den gräns, från vilken åtgärd, såframt den ej är helt förbjuden, i allmänhet förutsätter meddelande av tillstånd. Vattendomstolen skulle, såframt

förutsättningar för åtgärderna enligt stadgandena för varje särskilt fall föreligga, medgiva tillstånd i förfarande, för vilket nedan närmare redogöres. I de fall åter, i vilka åtgärden icke innefattar avvikelser från stadgandena rörande anförda förbud, är sökande av tillstånd i allmänhet ej nödigt förutom i de fall, i vilka stadgande om ansökningsplikt av politirättsliga skäl befunnits nödigt.

Kapitlets sista del innehåller stadganden om allmännyttjande och övriga rättigheter med avseende å annan tillhörigt område. Stadgandena om allmännyttjande motsvara i allmänhet med vissa tillägg och förtydliganden gällande stadganden. Av tilläggen må nämnas, att upphämtande av vatten från annan tillhörigt område utan vederbörandes samtycke enligt förslaget är lovligt även i fråga om mindre vattenbädd än vattendrag och sådan källa, som icke är i ägarens eller med hans tillstånd i annan persons stadigvarande bruk (1:27, 2 mom.). Stadgandet legaliserar ett förfarande, som enligt landssed även för närvarande i allmänhet torde vara tillåtet. I praktiken har det även blivit sed, att strandägare, som icke äger vattenområde vid stranden, anlägger på området brygga eller tillgodogör sig det på annat sätt av mindre betydelse. Även om tillåtande härav har i förslaget intagits ett uttryckligt stadgande (1:28).

En nyhet i förslaget är även, att ett kommunalt organ för handhavande av vattenfrågor, vattennämnden, kan medgiva rätt att utföra undersökningar på annan tillhörigt område, då det är nödigt för fastställande av verkningarna av något företag angående vattendraget, utrönande av grundvattenbeståndet, eller utredande av möjligheterna att förverkliga annan i vattenlagen avsedd åtgärd och lov därtill ej erhållits av områdets ägare eller innehavare (1:31)."

Vattenlagen trädde i kraft den 1 april 1962. För verkställigheten utfärdades en vattenförordning den 6 april samma år (FFS 282/62). Genom förordning av den 5 januari 1962 (FFS 22/62) fastställdes vattendomstolarnas verksamhetsområden och förläggningssorter, varvid landskapet utelämnades med hänsyn till att vattenlagen icke tillsviðare var gällande i landskapet.

Enligt 13 § 1 mom. 4 punkten tillkommer landskapet lagstiftningsbehörigheten beträffande 'vattenrätten'. Stadgandet bör jämföras med 11 § 2 mom., där riket förbehållits lagstiftningsrätten beträffande 'skifteslagstiftningen', 'fastighetsregister', 'rättegångsväsendet' samt i paragrafen icke särskilt nämnd "privaträtt, med undantag av stadganden av privaträttslig natur, hörande till de landskapets lagstiftningsbehörighet förbehållna rättsområden, som i 13 § 1 mom. 4, 6, 8 och 9 punkterna omförmälas". Vattenrätten hör sålunda till de områden, där landskapets lagstift-

ningsrätt jämväl omfattar privaträttsliga stadganden.

Stadgandet i 13 § 1 mom. 4 punkten bör uppenbarligen avse begreppet 'vattenrätten' taget i inskränkt bemärkelse, d.v.s. omfattande stadgandena om vattnets nyttjande, dikning, invallning, flottning, vattenreglering men icke stadgandena om äganderätten till vattenområden, vilka icke heller ingå i den nya vattenlagen. Denna uppfattning om begreppet 'vattenrätt' har också landets främste expert på vattenrätt, professor Kyösti Haataja framfört i sitt omfattande vattenrättsliga arbete (Vesioikeus I s. 112 i översättning: "Vid beredningen av såväl Sveriges som Finlands vattenlagstiftning har framhållits, att frågorna om äganderätten till vattenområden icke höra till den allmänna vattenlagstiftningens område, som bör gälla endast frågor om vattenområdenas nyttjande.")

Allmänt kan det ovan beträffande lagstiftningsbehörigheten anförda sammanfattas så, att stadgandena i vattenlagen i allmänhet bör anses höra till landskapets lagstiftningsbehörighet med undantag av de stadganden, som äro att hänföra till rättegångsväsendet. Likväl bör observeras, att stadgandena i 11 kapitlet om ersättning för skada till följd av åtgärder enligt vattenlagen, stadgandena i 12 kapitlet, vilka beröra äganderätts frågor, samt straffbestämmelserna i 13 kapitlet, som även innefatta frihetsstraff, äro av rikslagstiftningsnatur. Stadgandena i 14 - 18 kapitlen beröra rättegångsväsendet.

Beträffande dikningsförrättningar (19 kap.) har redan tidigare det förfarandet tillämpats, att ansökningar om dikningsförrättning insänts till landskapsstyrelsen, som i den mån förrättningen haft en sådan omfattning, att det ansetts nödvändigt anlita en lantbruksingenjör för förrättningen, anhållit om handräckning från Åbo lantbruksingenjörskretsdistrikt. Detta har skett blott i ringa omfattning, då de flesta dikningsförrättningar icke varit desto mera omfattande än att landskapets egna fackmän kunnat sköta förrättningarna under ledning av landskapsagronomen. I detta avseende torde det vara lämpligt att bibehålla nuvarande praxis.

Vattenlagen ålägger kommunerna att för den lokala handläggningen av vattenärenden utse vattennämnder. Länsstyrelsen kan dock förordna, att kommun befrias från utseende av vattennämnd, varvid kommunalstyrelsen eller annan kommunal myndighet skall handhava på vattennämnden ankommande ärenden (20 kap.). Den allmänna tillsynen över vattenärendenas handhavande, i den mån de icke ankomma på vattendomstolarna, anförtros lantbruksstyrelsen och forststyrelsen (21 kap. 1 §). Lokal tillsynsmyndighet är vattennämnden. Dessa befogenheter borde i landskapet tillkomma landskapsstyrelsen.

Ehuru det under senare år icke varit brukligt, att i landskapet utfärda landskapslagar, innefattande stadganden om, att en rikets lag skall gälla i landskapet, torde i detta fall en sådan lagstiftningsåtgärd vara att föredraga. Vattenlagen är så omfattande, att en motsvarande landskapslag, även om de för landskapets del obehövligen stadgandena utelämnas, skulle omfatta ungefär 400 paragrafer. Då det dessutom är av stor betydelse att kunna tillgodogöra sig kommentarer och utredningar i riket utan att svårigheter med uppsökande av motsvarande paragrafer i landskapslagen uppstår, skulle betydande olägenheter följa av en fullständig landskapslag i ämnet. Landskapsstyrelsen har därför stannat för att rikets vattenlag borde antagas att gälla i landskapet med förbehåll om att de uppgifter, som i riket handhavas av länsstyrelserna, lantbruksstyrelsen och forststyrelsen i landskapet skulle ankomma på landskapsstyrelsen.

Enligt vattenlagen ankomma i vissa fall de åtgärder, som en företagare normalt borde åläggas vidtaga, på staten, varvid ersättningar för skada och olägenhet skall erläggas till staten att användas för åtgärdernas finansierande. Dessa åtgärder äro i allmänhet av den karaktären, att de falla inom landskapsförvätnings behörighet. Ett stadgande om, att landskapet i sådana fall skall träda i statens ställe, borde därför införas.

På grund av vattenlagen skall en mångfald olika förrättningar föranstaltas. Det synes lämpligast, att dessa om dessa förrättningar anhålles hos landskapsstyrelsen, som från fall till fall avgör, om någon av landskapets tjänstemän kan förordnas att verkställa förrättningen eller om handräckning bör begäras av vederbörande riksmyndigheter för förordnande av tjänsteman med erforderlig kompetens i statsförvaltningen.

Med hänvisning till det ovan anförda får landskapsstyrelsen vördsamt förelägga Landstinget till antagande nedanstående

L a n d s k a p s l a g

om tillämpning av vattenlagen i landskapet Åland.

I enlighet med Ålands landstings beslut stadgas:

1 §.

Vattenlagen av den 19 maj 1961 (FFS 264/61) skall jämte däri senare gjorda ändringar, med de undantag i denna lag stadgas, tillämpas i landskapet Åland.

Stadgandena i vattenförordningen av den 6 april 1962 (FFS 282/62) skola jämväl äga tillämpning i landskapet Åland såsom i denna lag stadgas

2 §.

De uppgifter och befogenheter, som enligt de i 1 § nämnda författning-

arna ankomma på länsstyrelse, lantbruksstyrelsen, forststyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, skola i landskapet handhavas av landskapsstyrelsen, försåvitt dessa uppgifter och befogenheter enligt 19 § självstyrelselagen för Åland (1/52) ankomma på landskapet.

Staten enligt vattenlagen tillkommande rättigheter och skyldigheter skola, med den begränsning, som i 1 mom. stadgas, tillkomma landskapet.

Anhållan om förrättning, som enligt vattenlagen skall riktas till i 1 mom. nämnda myndigheter eller till lantbruksingenjör, skall i landskapet riktas till landskapsstyrelsen, som förordnar eller utverkar förordnande av behörig tjänsteman för förrättningens verkställande.

3 §.

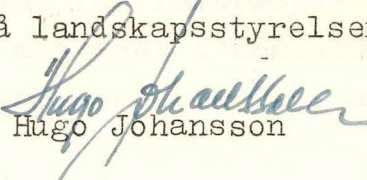
Närmare bestämmelser angående verkställigheten och tillämpningen av denna lag utfärdas vid behov genom landskapsförordning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964. Genom densamma upphäves lagen den 23 juli 1902 om vattenrätten (FFS 31/02, 16 § 1 mom. landskapslagen den 8 april 1929 innehållande särskilda stadganden angående vägväsendet i landskapet Åland (1/29) ävensom övriga stadganden, som strida mot denna lag.

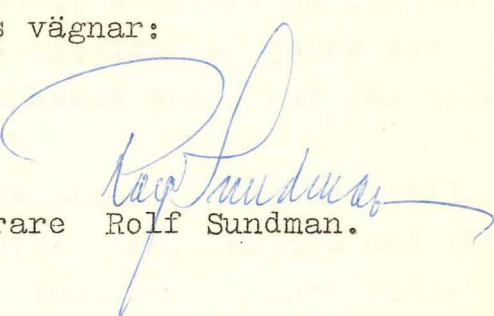
Mariehamn, den 8 mars 1963.

På landskapsstyrelsens vägnar:

Lantråd

Hugo Johansson

Lagberedningssekreterare

Rolf Sundman.